

DD. AA.

L'energia de l'aigua. Centrals hidroelèctriques del Freser. I Centenari

Vall de Núria i Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya, 2006. 77 pàgines

L'economia de la comarca del Ripollès s'ha basat, tradicionalment, en els recursos naturals de la contrada. L'aigua n'ha estat un dels principals, atès que ha servit per moure tot tipus de ginyes: fargues, molins de tot tipus, de centrals hidroelèctriques... Aquestes van ser cabdals a cavall dels segles XIX i XX per produir llum elèctric, i fer anar la maquinària de les fàbriques tèxtils que s'establiren vora els rius Ter i Freser. Tot i la transcendència de les centrals, el tema encara ha estat poc estudiat. D'aquí la importància d'aquesta obra per conèixer un aspecte de la història de la Vall de Ribes, i de pas, de la història de la tècnica.

La publicació tracta de la història de les dues centrals que va construir la Sociedad Española Hidráulica del Freser a la conca del riu Freser. Relacionat amb això, cal dir que el títol de l'obra pot portar a errors, ja que només es comenten dues de les centrals que hi ha a l'esmentat curs fluvial, i en cap cas es tracten la totalitat d'aprofitaments hidràulics que hi ha al Freser. Per altra banda, la imatge de la portada és d'aquest riu al seu pas per la central del Molí, de la qual no es diu res en el llibre.

L'obra, que té un disseny modern, dona més rellevància a les imatges que al text, d'aquí que atregui visualment. Hi ha prop de vuitanta il·lustracions. Contraposat a aquest fet, el text ocupa poc espai, hi ha el just i necessari.

Si fem una ullada al llibre, primerament tenim els textos institucionals de rigor, que comenten l'exposició que es muntà en motiu del centenari de les centrals de la SEHF. Junt amb la mostra es va editar aquesta monografia.

A continuació hi ha un text de Francesc Cabana, estudiós de la història econòmica de Catalunya dels segles XIX i XX. Parla dels orígens de l'enllumenat elèctric a Catalunya, i afirma que la SEHF, erròniament anomenada SAHF, va ser la primera empresa hidroelèctrica catalana en constituir-se, el 1901. Però no té en compte que el 1892 es creà la Sociedad de Alumbrado Eléctrico de Ripoll i el 1897 El Iris Ripollès.

Segueix l'aportació de l'enginyer José Ignacio Casanova, director general d'Hidrodata —empresa successora de la SEHF—, que parla de les dificultats que es van haver de superar per construir una central d'alta muntanya, i dels avantatges de l'electricitat enfront d'altres formes d'energia. Després, l'enginyer Albert Pueyo fa un esbós de la història dels dos salts. L'últim escrit va a càrrec de Ton Abel, un bon coneixedor de la història de Queralbs, que explica com es treballava en cada fase de les obres, quanta gent hi va prendre part, quines tasques hi havia a fer i quines adversitats es van haver de superar.

A partir d'aquest moment, el lector trobarà un extens capítol titulat «Itinerari d'imatges». Per mitjà de fotografies i la reproducció de documents, agrupats per àmbits, es fa un recorregut per la història de les centrals, des de la construcció fins a la unificació dels dos salts el 1998.

Les fotografies són molt interessants, en ser poc conegudes; la llàstima és que els documents i plànols reproduïts no es poden llegir, ni veure detingudament en presentar-se en una mida massa petita.

La importància de les centrals rau en el fet, segons els autors, que van esdevenir «les primeres centrals hidràuliques a Catalunya construïdes amb les infraestructures necessàries per produir i subministrar electricitat [...] i de ben segur que va ser la primera instal·lació d'alta tensió en corrent altern que existí al nostre país».

Una de les mancances de l'obra és, segurament, l'absència d'un vocabulari bàsic per explicar paraules o expressions tècniques a fi de facilitar la comprensió del text per part de persones poc avesades al món de l'electricitat. Mots com *canonada forçada*, *cambrà d'aigua*, *injector d'aigua triple*, o *dinamo excitatriu* possiblement no siguin entesos per un ampli sector de lectors.

També manquen dades històriques d'una certa rellevància, com per exemple: el nom dels enginyers que van projectar els salts; el motiu pel qual es van emetre les obligacions de 1906 i 1917; el moment en què els habitants de Queralbs van gaudir de llum elèctrica a casa seva; informació de la vida quotidiana dels treballadors que treballaren en les obres; o la incidència de l'aiguat de 1940 en les infraestructures.

En contrast amb això, és evident una certa reiteració en algunes idees al llarg de l'obra; per enumerar-ne algunes direm que l'expressió «enginyer gironí Eduardo Perxés» és esmentada fins a quatre vegades (p. 20, 23, 29 i 71), o que la SEHF va dur la llum a la ciutat de Vic (p. 15, 18, 21, 33 i 72).

Al final del llibre hi ha una cronologia, que comprèn el període 1881-1999. Hi ha enumerats els principals esdeveniments polítics de Catalunya, de la història de la producció i distribució d'energia elèctrica a Catalunya, i de les centrals del Freser, que ve a ser un resum esquemàtic del contingut de l'obra. No hi ha cap menció a l'establiment de l'enllumenat elèctric o a la construcció de centrals en d'altres poblacions de la vall de Ribes o del Ripollès. Tampoc s'esmenten les poblacions on la SEHF va fer arribar l'electricitat, a excepció de Vic, com és el cas de Gombrèn (1927).

El llibre està acompanyat d'un DVD amb dos vídeos, de durada curta, però molt clarificadors i amens. En un s'explica, sobre un mapa físic, les fases de construcció dels aprofitaments, i en l'altre, el procés de producció de corrent elèctric des del moment d'entrada de l'aigua a la turbina.

Agustí Dalmau i Font

